

Geliştirilmiş ve düzeltilmiş versiyon

Dağıtım: Genel
25 Nisan 2023

Orijinal dil: İngilizce
Çeviri: Türkçe¹

İnsan Hakları Konseyi

53. Oturum

19 Haziran - 14 Temmuz 2023

3. Gündem maddesi

Kalkınma hakkı da dahil olmak üzere tüm insan haklarının, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların teşvik edilmesi ve korunması

Türkiye Ziyareti

Kadınlara ve Kız Çocuklarına yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü'nün Raporu²

Özet

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları Özel Raportörü Reem Alsalem, 18-27 Temmuz 2023 tarihleri arasında Türkiye'ye resmî bir ziyarette bulundu. Bu raporda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, şiddetin nedenleri, sonuçları, devletin şiddeti ortadan kaldırma konusundaki yükümlülükleri, bu yükümlülükleri yerine getirirken karşılaştığı zorluklar ve eksiklikler ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, ülkede kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için tedbirler önerilmektedir.

¹ Gayri resmi çeviridir. Metnin İngilizce orjinal haline buradan ulaşılabilir:

<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/regularsessions/session53/listreports>

² Raporun özeti BM'nin tüm resmî dillerinde paylaşılmaktadır. Özeti ekinde yer alan raporun kendisi ise yalnızca İngilizce olarak paylaşılmaktadır. Mevcut rapor, en güncel bilgileri yansıtmak için son teslim tarihinden sonra sunulmuştur.

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları Özel Raportörü'nün Türkiye Ziyareti Raporu

I. Giriş

1. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları Özel Raportörü Reem Alsalem, Türkiye Hükümeti'nin daveti üzerine 18-27 Temmuz 2023 tarihleri arasında Türkiye'ye resmî bir ziyaret gerçekleştirdi. Ziyaretin temel amacı, ülkede kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda mevcut durumu, şiddeti önlemeye ve ortadan kaldırmaya yönelik kanunları, politikaları ve hizmetleri değerlendirmektir. Söz konusu değerlendirme, kadınlara yönelik şiddet ve kadınların insan hakları konularında uluslararası yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi ve bu çabaları güçlendirmesi için Türkiye'ye önerilerde bulunmayı hedefliyordu.

2. Özel Raportör, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne nazik ziyaret daveti, ziyaret öncesinde, sırasında ve sonrasında yaptığı katkılar ve iş birliği için içten teşekkürlerini sunar. Kurulan samimi ve yapıcı diyalog için de ayrıca teşekkür eder.

3. Ziyareti sırasında Özel Raportör, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı, İçişleri Bakanı ve Adalet Bakan Yardımcısı gibi birçok üst düzey hükümet yetkilisi ile bir araya geldi. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Eğitim Bakanlığı da dahil olmak üzere çeşitli bakanlıkların temsilcileri ile görüşmeler yaptı. Bunun yanı sıra TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanı, Kamu Başdenetçisi, İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı ile de görüştü. Ayrıca İstanbul Valisi, Diyarbakır Valisi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı, Gaziantep Valisi ve İzmir Vali Yardımcısı ile bir araya geldi. Özel Raportör, Gaziantep'teki Aile Akademisi ile birlikte, bu illerdeki ŞÖNİM'leri (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri) ve ADEM'leri (Aile Destek Merkezleri) ziyaret etti. İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir görüşme kapsamında Gaziantep Geri Gönderme Merkezi'ne de ziyarette bulundu. Bununla birlikte, Sağlık Bakanlığı ile görüşemediği için üzgün olduğunu dile getirdi. Raportörün kadınlara yönelik bir sığınma evini ve bir kadın hapisanesini ziyaret etmesine ise izin verilmedi.

4. Ziyaret sırasında Özel Raportör, BM Ülke Ekibi'nden ilgili kuruluşlar dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlardan, sivil toplum kuruluşlarından, sendikalarından ve barolardan temsilcilerin yanı sıra şiddete maruz bırakılan Türk ve yabancı uyruklu kadınlar, kız çocukları ve diğer ilgili paydaşlarla da bir araya geldi.

5. Özel Raportör, ziyaret hazırlıklarına ve ziyaretin gerçekleştirilmesine büyük bir destek sağlayan Birleşmiş Milletler Mukim Koordinatörlük Ofisi'ne, BM Kadın Birimi'ne, UNFPA ve UNDP'ye teşekkür eder. Zamanlarını ve bilgilerini cömertçe paylaştıkları için uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının tüm temsilcilerine teşekkürlerini sunar. Kişisel ve çoğu zaman acı verici olan şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık deneyimlerini paylaşan tüm mağdurlara en derin minnettarlığını ifade eder. Söz konusu paylaşımlar, mağdurların karşılaştıkları bazı sistematik sorunlar ve şiddetten uzak bir yaşam sürme hakları konularında Raportör'e öngörü sağlamıştır.

6. Özel Raportörün ziyaretinin öncesinde, 2022'nin Haziran ayında CEDAW Komitesi tarafından Türkiye'nin sekizinci periyodik raporu incelenmiştir. Dolayısıyla, Raportör; bu raporda sunulan önerilerin, Komite tarafından yapılan önerilerle (bkz. CEDAW/C/tur/CO/8) birlikte uygulanacağını ummaktadır. Söz konusu öneriler CEDAW Sözleşmesi, Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan

Kaldırılması Bildirgesi³, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamındaki 5. Amaç, özellikle de 5.5 hedefi doğrultusunda, Hükümetin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti ortadan kaldırmasına, kamusal ve özel alanlarda kadın haklarını korumasına yardım eden bir yol haritası geliştirmesine katkıda bulunabilir.

II. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin tezahürleri

7. Türkiye'de kadınlara yönelik şiddet hem özel hem de kamusal alanda çok yaygındır. Alınan verilere göre, her on kadından dördü, eşlerinden veya partnerlerinden fiziksel şiddet görmüştür.⁴ Kamusal alanda yetkililerin ve dinî figürlerin kadınların aile ve toplumdaki rolleri ve sorumlulukları ile ilgili olarak yaptıkları resmî açıklamalar, yerleşik ataerkil tutumları ve ayrımcı kalıp yargıları pekiştirmektedir. Söz konusu açıklamalarda kadınların anne ve eş olarak oynadıkları geleneksel rol abartılmakta; kadınların sosyal statüsü, bağımsızlığı, eğitim fırsatları ve mesleki kariyerleri önemsizleştirilmektedir. Bu da kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin altında yatan temel nedenlerden biridir. Azınlık grupları arasında kadınlara yönelik şiddet özellikle endişe vericidir. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik çevrimiçi şiddet de ülkede yeni ortaya çıkan sorunlardan biridir.

8. Dünyadaki diğer ülkeler gibi Türkiye de COVID-19 salgınından ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu zorluklar karşısında, destek arayan mağdurların yanıt bekleme sürelerini azaltmak için Alo 183 Yardım Hattı hizmetleri yaygınlaştırılmıştır ve pandemi sırasında 49 ildeki 71 tesis sığınma evi olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, polis müdahalelerinin azalması, mağdurların mahkemelere ve temel hizmetlere sınırlı erişimi, failleri cesaretlendirerek kadınların ve kız çocuklarının karşı karşıya kaldığı riskleri artırmıştır. Salgının ekonomik etkisi de kadınları orantısız bir şekilde etkilemiştir.

A. Kadın cinayetleri veya toplumsal cinsiyetle ilişkili cinayetler

9. Hükümet kaynaklarına göre, Türkiye'de 2010 -2020 yılları arasında en az 3.175 kadın cinayeti bildirilmiş olup 2021 yılında 300' den fazla kadın mevcut eşleri/eski eşleri veya partnerleri ya da aile üyeleri tarafından öldürülmüştür. Yetersiz bildirimler nedeniyle gerçek sayıların çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

10. Özel Raportör, eski veya mevcut eşler ya da partnerler tarafından işlenen birçok cinayet vakasında, mağdurların daha önce polise şiddet eylemlerini bildirdiğini, ancak mağdurlara yeterli ve etkili bir koruma sağlanmadığını belirtmektedir. Kadın cinayetleri de dahil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik birçok suç, sözde "namus" gerekçesi kullanılarak işlenmektedir. Kadınlar ve kız çocukları arasında şüpheli ölümler ve zorla intihara dair raporlar da özellikle endişe vericidir. Yargıtay Genel Kurulu, 11 Mayıs 2010 tarihli 2010/111 sayılı kararında, üç standart getirerek bu konudaki belirsizliği çözmeye çalışmıştır: (1) fail, 'töre saiki' ile işlenen bir suçta 'bir görevi yerine getirdiği inancı' ile hareket eder, (2) suçun 'töre saiki' ile işlenmesi durumunda 'haksız tahrik' hükümleri uygulanamaz ve (3) haksız tahrik durumunda, suçun nitelikli hâli 'namus cinayeti' olarak değiştirilir.⁵ Öte yandan 'bu koşullarda haksız tahrik hükümlerinin' uygulanması için belirli bir standart mevcut olmadığından, Yargıtay'a göre 'namus' saiki ile işlenen cinayetin içeriğinin belirlenmesine yönelik bir standart oluşturulması konusunda zorluklar bulunmaktadır.⁶

³ 48/104 Sayılı Genel Kurul kararı

⁴ 2022 Anketi, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Araştırmaları Enstitüsü ve Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü: https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/Aile%20i%C3%A7i%20C5%9Eiddet%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1/2008-TDVAW_Summary_Report.pdf.

⁵ İnsan Hakları Derneği 2020 Raporu - 178 şüpheli ölüm vakası, 41 şüpheli intihar veya intihara teşebbüs.

⁶ Yargıtay Genel Kurulu, 2010/111 Sayılı Karar, Dosya No 2009/1 -56

B. Ev içi şiddet

11. Ev içi şiddet, Türkiye'de halen yaygın bir sorundur. Son altı yılda polis tarafından kaydedilen olaylar, ev içi şiddet oranlarında istikrarlı bir artışa işaret ediyor. 2016'da 162.110 olay kaydedilirken bu sayı 2021'de 268.817'ye çıkmıştır.⁷

12. Ev içi şiddet, ülkenin çoğu yerinde halen kamuoyunu ilgilendiren bir konu olarak değil, özel bir mesele olarak görülmektedir. Ev içi şiddet vakaları, halen yeterince bildirilmemektedir. Kamuoyunun bu konuda yeterince bilinçlendirilmemesi, misilleme ve damgalanma korkusu, kolluk kuvvetlerine duyulan güven eksikliği, şiddet mağdurlarına yönelik mevcut hizmetlerin ve koruma mekanizmalarının düşük kalitesi bu durumun temel nedenleri arasında yer almaktadır.

13. 2022'nin Nisan ayında İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan yeni genelge, bu konudaki memnuniyet verici gelişmelerden biridir. Söz konusu genelgede, ev içi şiddetle mücadeleye yönelik bir dizi önlem ana hatları ile ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, tekrarlı bir şekilde ev içi şiddete maruz bırakılan mağdurlara ve yüksek risk altındaki kişilere yönelik tehditleri izlemek için yerel risk yönetimi ekipleri kurulması öngörülmektedir. Bu doğrultuda, ev içi şiddet nedeniyle hüküm giymiş failler hapisneden serbest bırakıldığında polise anında bildirim gönderen bir sistem de oluşturulacak, failler için elektronik kelepçe uygulaması yaygınlaştırılacak, polis memurlarına daha fazla eğitim sağlanacak ve mali kaynaklar artırılabilecektir. 2022 yılında Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerine 256.507 kadın ve 16.230 çocuk erişmiştir.⁸

C. Cinsel şiddet ve cinsel taciz (iş yerleri de dahil olmak üzere)

14. Türkiye'de evli kadınların %12'si yaşamları boyunca herhangi bir zamanda, %5'i ise 2014 yılında cinsel şiddete maruz bırakıldığını belirtmiştir. İlişki içinde cinsel şiddet halen tabu olan bir konudur ve düşük düzeyde bildirilmektedir.⁹ Bir yabancının saldırısıyla karşılaştırıldığında, bir partner tarafından uygulanan cinsel istismar vakalarının kovuşturulma ve mahkumiyetle sonuçlanma ihtimali genelde daha düşüktür.

15. Özel Raportör'e, ziyareti sırasında, 2018 -2023 Kadının Güçlenmesi Stratejik Belgesi ve Eylem Planı doğrultusunda kadınların ve kız çocuklarının ekonomik bağımsızlığını sağlamak için gerçekleştirilen önemli çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Bazı illerde gösterilen çabalar takdire değerdir. Kırsal bölgelerdeki kadınlar da dahil olmak üzere bazı kadınlar ve kız çocukları, eşlerinden veya partnerlerinden bağımsız bir şekilde hayatlarını kazanma fırsatı sağlayan kooperatif programları gibi programlardan büyük ölçüde yararlanmaktadır. Özel Raportör, hükümetin ücretsiz bakım emeğini tanıma konusunda kararlılığını cesaret verici bulmakta ve memnuniyetle karşılamaktadır.

16. Hâlihazırda işgücüne dahil olan kadınlar ve genç kızlar için, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün iş yerinde cinsel tacize ilişkin 190 Sayılı Sözleşmesi'nin onaylanması; iş yerinde kadınları fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddetten koruyacak mevzuat için gerekli temeli sağlayacaktır. İlgili kanunlar kapsamında, kadınlar, iş yerinde cinsel taciz, sömürü ve istismara karşı korunmakta birlikte, yaptırımlar halen

⁷ Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı yaygın suçlar dairesi verileri, kadınlara yönelik şiddetin nedenlerinin tüm yönlerini araştıran Meclis Soruşturma Komisyonu'na bildirildi. 6 Mart 2022: bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr//sirasayi/donem27/yil01/ss315.pdf> s.426.

⁸ İçişleri Bakanlığı internet sitesi, 81 İl Valiliğine Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Faaliyet Planı Genelgesi gönderildi, 1 Nisan 2022.

⁹ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014), "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" [http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542950d5369dc32358ee2bba/Ana % 20Rapor.pdf](http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542950d5369dc32358ee2bba/Ana%20Rapor.pdf) (Erişim tarihi 05.09.2015).

yetersizdir ve kanunların uygulanmasıyla ilgili sorunlar devam etmektedir. Bununla birlikte, sendikalar, özellikle de bu sendikalar içindeki kadın grupları, bu konuda kayda değer çalışmalar yürüterek cinsel taciz ve istismar sorunu da dahil olmak üzere iş yerlerinde daha geniş kapsamlı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sorununu ele almak için farkındalığı artırma faaliyetleri gerçekleştirmekte, savunuculuk yapmakta ve somut adımlar atmaktadır.

17. Son yıllarda kamuoyunda kadınlara yönelik şiddet konusundaki farkındalığın artmasına rağmen, cinsel tacizle ilgili zararlı kalıp yargılar, çoğu zaman mağdurların suçlanmasına neden olmaktadır. Özel Raportör, iş yerinde tacizi yasaklamak için İş Kanunu'nda yapılan değişiklikleri memnuniyetle karşılamakla birlikte, bu değişiklikleri tam olarak uygulamak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmektedir. Kamusal alanlardaki cinsel taciz sorunu da yeterince ele alınmamaktadır.

D. Siyasette kadınlara yönelik şiddet

18. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan istatistiklere göre, 7 Haziran 2015'te yapılan genel seçimlerde kadın milletvekili sayısı yüzde 17,82 temsil oranıyla 98 olmuştur. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimlerde kadın milletvekili sayısı ve oranı, sırasıyla 104 ve yüzde 17,45 olarak gerçekleşmiştir. 24 Haziran 2018 seçimleriyle yürürlüğe giren mevcut Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde, kabinede görev yapan bir kadın bakan (yüzde 5,88) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Bakanlıklarda görev yapan üç (yüzde 5,08) Bakan Yardımcısı kadındır.

19. Kadınların siyasi ve kamusal yaşama katılmalarını engelleyen başlıca hususlardan biri, kadınların kamusal yaşamda toplumsal cinsiyete dayalı şiddete veya tacize maruz kalma riskidir. Türkiye'de bunun temel nedenlerine, tezahürlerine ve sonuçlarına ilişkin sağlam kanıtlar bulunmamakla birlikte, kamu görevlerinde bulunan kadınların ifadeleri, parti çizgilerini ve diğer çizgileri aşan çevrimiçi ve çevrimdışı şiddetin yaygınlığını ortaya koymaktadır. Bu tür şiddet eylemleri, siyasi ve kamusal yaşamda kadınlara yönelik yaygın ve yapısal ayrımcılığın tezahürlerinden ziyade, münferit olaylar olarak ele alınma eğilimindedir.¹⁰

E. Çocuk yaşta evlilik

20. Zorla ve erken yaşta evlilik gibi zararlı uygulamalar, ülkede kadınların ilerlemesinin önünde engel teşkil etmekte ve kız çocuklarına yönelik şiddet riskini artırmaktadır. Medeni Kanun'a göre yasal evlilik yaşı 18'dir, ancak anne babaların ya da velilerin onayı ile 17 yaşında (Türk Medeni Kanunu'nun 11. ve 124. maddeleri) ve istisnai durumlarda bir hâkimin onayı ile 16 yaşında evliliğe izin verilmektedir. Şeyhler veya imamlar tarafından kıyılan dinî nikâhlar, hoş görülmesine rağmen Türkiye Cumhuriyeti makamları tarafından tanınmamaktadır.¹¹

21. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 2014 yılında yaptırılan bir araştırmaya göre, kadınların %26'sından fazlası 18 yaşından önce evlenmiştir ve çocukken evlenenlerin neredeyse %20'si evlenmek zorunda bırakıldıklarını veya evlenmeye rıza göstermediklerini bildirmiştir.¹² Bu uygulama, kısmen ekonomik bir

¹⁰https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2020/07/wpp_brochure_eng-min.pdf?la=en&vs=3539.

¹¹ Hürriyet Daily News, Yüksek Mahkeme'nin Dini Nikah Kararı Türkiye'de Tartışmalara Yol Açtı, Mayıs 2011

¹² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi, 'Türkiye'de Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2015, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23338> sayfa 14.

başa çıkma mekanizması olarak, özellikle de Türkiye'deki Suriyeli mülteciler arasında yaygındır.¹³

22. 2018'de hazırlanan ve 2020'de gözden geçirilen Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı henüz resmi olarak onaylanmamıştır. Bununla birlikte, 2022 yılında yaklaşık 140 belediye personeline erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele için il eylem planlarının uygulanması konusunda eğitim verilmiştir.

F. Kız çocukları ve kadınların ticareti

23. Türkiye, 2003 yılında Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni (Palermo Protokolü) 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesi ile kabul etmiştir. Söz konusu mevzuat kapsamında, insan ticareti/kaçakçılığı suçunu oluşturan unsurlar açıklanmakta ve yasaklanmaktadır. 2016 yılında kabul edilen İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik kapsamında, mağdurların korunmasına yönelik daha sistematik önlemler geliştirilmiştir. O tarihten bu yana, zorla çalıştırılan mağdurlar da dahil olmak üzere mağdurları tespit etme kapasitesi önemli ölçüde artırılmıştır. İnsan ticareti mağdurlarına yönelik hizmetlere psikososyal destek hizmeti de dahil edilmiştir.

24. Bu ilerlemeye rağmen, Özel Raportör, kanunların yanlış yorumlanması nedeniyle, itham edilen kaçakçılara karşı resmî ceza kovuşturmaları başlatılmadığında, mağdurların koruma hizmetlerine erişirken yaşadığı zorluklar konusunda özellikle endişe duymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında, cinsel istismar amaçları da dahil olmak üzere çeşitli amaçlarla insan ticaretine maruz bırakılan çocukları korumak veya yasadışı faaliyetlerde buldukları için onları kovuşturmalardan korumak için herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır.

III. Şiddet riski altında olan kadın ve kız çocuğu grupları

25. Özel Raportör; ziyareti sırasında, birden fazla ve kesişen ayrımcılık ve/veya şiddet biçimleriyle karşı karşıya kalan ve her türlü şiddete daha yüksek oranda maruz bırakılan kadınların ve kızların durumuna özel bir dikkat göstermiştir.

26. Anayasa'da cinsiyet temelinde ayrımcılık da dahil olmak üzere ayrımcılık yasaklanmakla birlikte, ücra kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar ve kadınların insan hakları savunucuları da dahil olmak üzere, özellikle de Kürtler, mülteciler, sığınmacılar, engelliler, lezbiyen ve biseksüel, transseksüel ve interseks bireyler (LBTI) gibi dezavantajlı durumdaki kadınlar ve kız çocukları, kesişen ayrımcılık biçimlerine maruz kalmaya devam etmektedir.

27. Yukarıda sözü edilen dezavantajlı durumdaki kadın grupları birden fazla ayrımcılık biçimiyle karşı karşıyadır. Bunun sonucunda genellikle aşırı ölçüde ötekileştirilmekte, dışlanmakta, sosyal ve ekonomik haklarından mahrum bırakılmaktadırlar. Söz konusu kadınların siyasi katılım ve temsil hakları da kısıtlanmaktadır. Dezavantajlı ekonomik durumları, ataerkil değerlerle birleşerek onları çeşitli şiddet biçimleri karşısında savunmasız bırakmaktadır.

A. Engelli Kadınlar

28. 2019 yılında Engelli Hakları Komitesi, "istismar riski yüksek olan durumları belirlemek ve özellikle de aile ortamında, yatılı bakım kurumlarında ve okullarda engelli kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarını ele almak için bir stratejinin bulunmaması" ile ilgili endişelerini dile

¹³ 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması ,Türkiye'de Suriyeli göçmen nüfusu arasında çocuk yaşta, erken ve zorla evliliğin yaygınlığı hakkında.

getirmiştir (CRPD/C/tur/CO/1, para. 34). Özel Raportör, psikososyal engelli kadınların adalete erişim konusunda önemli engellerle karşılaştıklarına dair bildirimler almıştır. Hukuki ehliyetin kullanımını kısıtlama yönündeki yaygın uygulama, söz konusu kadınların kendi adlarına yasal işlem başlatmalarını veya bu işlemlere katılmalarını imkansız hâle getirmektedir. Kamu görevlileri, ön yargıları nedeniyle, söz konusu engelli kadınların ifadelerinin güvenilirliğinden şüphe duyma eğilimindedir. Engelli kadınlar ve kız çocukları, özellikle de Türk olmayan kadınlar, ev içinde şiddet gördükleri ortamlardan ayrılmak istediklerinde ilave engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Genellikle yoksulluk, şiddet ve evsizlik kısır döngüsünde yaşamaktadır. Hizmet sağlayıcılar, çoğu zaman aile üyeleri tarafından finansal istismara tepki verme konusunda yavaştır. Bunun yanı sıra, Özel Raportör, engelli kadınlar için kültürel açıdan hassas erişilebilirlik olanaklarının bulunmadığını belirtmiştir.

B. Sivil toplum aktörleri ve kadınların insan hakları savunucuları

29. Özel Raportör, Türk toplumunda kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konularında artan kutuplaşmadan derin endişe duymaktadır. Türkiye, hak temelli kadın örgütleriyle birlikte canlı ve aktif bir sivil topluma sahiptir. Ülkede azınlık etnik gruplar, kadınların insan hakları savunucuları, gazeteciler, göçmen kadınlar, farklı cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliğine sahip kadınlar ve kız çocukları da dahil olmak üzere çeşitli grupların haklarını temsil eden sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Sivil toplum örgütleri ve girişimleri aktif bir şekilde çalışmaya devam etmekle birlikte, söz konusu kuruluşların savunuculuk, politika diyalogu ve karar alma sürecine katılımları giderek sınırlanmaktadır. Mevcut bildirimlere göre, kadın örgütleri, 2022'nin Haziran ayında Devletin CEDAW Komitesi için rapor hazırlama sürecine dahil edilmemiştir.

30. 2020'nin Aralık ayında yürürlüğe giren 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun kapsamında sivil toplum kuruluşlarına ilave kısıtlamalar ve finansal raporlama yükümlülükleri getirilmektedir. Söz konusu hükümlerin, sivil toplum kuruluşlarının meşru ve yasal faaliyetlerini yürütme kapasitesi ve üyelerinin toplanma hakları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. LGBTİ bireyler, kadınların insan hakları savunucuları ve Kürt kadınlar da dahil olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının ifade, düşünce ve toplanma özgürlüklerini kullanma haklarının ihlal edilmesi, özellikle endişe vericidir.

31. Özel Raportör, özellikle de 25 Kasım 2022 tarihinde Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması için Uluslararası Mücadele Günü'nü kutlama mitingleri sırasında kadınların şiddet kullanılarak dağıtıldığına ve gözaltına alındığına ilişkin bildirimlerden endişe duymaktadır. Benzer şekilde, İstanbul Sözleşmesi'nin 10. yılında ve Türkiye'nin Sözleşme'den geri çekilmesini protesto etmek için 2021'in Mayıs ve Temmuz aylarında kadın hakları örgütleri tarafından gerçekleştirilen çok sayıda toplantının keyfi kısıtlamalara tabi tutulduğu ve protestolar sırasında polis tarafından aşırı güç kullanıldığı bildirilmiştir. Eşitlik için Kadın Platformu tarafından Ankara'daki Danıştay binası dışında yapılacak basın açıklaması, 24 Haziran 2021'de polis tarafından engellenmiştir. İstanbul'da yıllık LGBTİ Onur Yürüyüşü de 2022'de üst üste sekizinci kez yasaklanmıştır.

32. Kadınların insan hakları savunucuları; özellikle de toplumsal cinsiyet adaleti, LGBTİ hakları ve etnik azınlıklar için çalışanlar, cinsiyetleri ve çalışmalarını nedeniyle çevrimiçi ortam da dahil olmak üzere çeşitli ortamlarda hedef alınmış, eleştirilmiş, tehdit edilmiş, sindirilmiş, gözetim altına alınmış ve tacize maruz kalmıştır. Belgelenen olayların çoğunda, kadınların insan haklarını savunan kişilerin yanı sıra bu kişilerin aile üyeleri ve eşleri de, çalışmalarını gayrimeşru kılmak isteyen devlet aktörleri ve devlet dışı aktörler tarafından misillemeye, ölüm tehditlerine, sözlü istismara ve tacize maruz bırakılmıştır.

C. Kürt Kadınlar

33. Özel Raportör, Kürt kadın ve kız çocuklarının etnik ve dilsel kimlikleri, toplumda marjinalleştirilmeleri ve insan haklarından sınırlı yararlanmaları temelinde karşı karşıya kaldıkları kesişen ayrımcılık biçimleri ile ilgili olarak CEDAW Komitesi tarafından belirtilen endişeleri yinelemektedir. Türkiye ve diğer bazı devletler tarafından terör örgütü olarak kabul edilen Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı terörle mücadele operasyonları bağlamında, Türk güvenlik güçleri tarafından cinsel şiddet de dahil olmak üzere şiddete maruz bırakıldığı ya da öldürüldüğü bildirilen aralarında çok sayıda kadının da bulunduğu ve çoğunluğu Kürt olan yüksek sayıda sivil ile ilgili de endişe duymaktadır.¹⁴ Özel Raportör ayrıca, ücra bölgelerdeki Kürt kadın ve kız çocuklarının genellikle kötü ekonomik ve sosyal koşullarda yaşadıklarını ve rutin olarak taciz ve sindirmeye maruz kaldıklarını, birçoğunun keyfi ve uzun süreli şekilde gözaltına alındığını ve adli yardıma erişimleri sınırlı olduğu için haksız yargılandığını öne süren raporlardan endişe duymaktadır.¹⁵ Bunun yanı sıra, namus cinayeti nedeniyle hayatını yitiren Kürt kadınların sayısı da orantısız bir şekilde yüksektir.

D. LGBTI kadınlar

34. Ülkede çeşitli cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliğine sahip kişiler hakkında olumsuz kalıp yargılar halen çok yaygındır. Bu durum, LGBTI kadınlara yönelik şiddetin görünmez olmasına yol açmaktadır. Trans kadınların, özellikle de yabancı seks işçilerinin daha yüksek şiddet riski altında olduğu bildirilmektedir. Yetkililerin, LGBTI kadınlara yönelik gözdağı ve şiddet eylemlerine bariz hoşgörüsü nedeniyle, bu tür şiddet olaylarının önlenmesi için çok az şey yapılmaktadır. Verilerin toplanmasıyla ilgili eksiklikler, bu gruba yönelik şiddetin değerlendirilmesini ve ele alınmasını zorlaştırmaktadır. LGBTI mağdurlar, genellikle geçmişteki olumsuz deneyimleri nedeniyle, hükümet tarafından sağlanan mevcut hizmetlere güvenmeme eğilimindedir. Bunun sonucunda, onlara hizmet, barınma yeri, psikososyal ve sağlık hizmetleri desteği sağlayan temel veya yegâne kurumlar, sivil toplum kuruluşlarıdır. Gözaltında tutulan LGBTI kadınlarının ayrımcılığa maruz kalma riskinin arttığına dair işaretler de bulunmaktadır.

E. Mülteci ve göçmen kadınlar ve kız çocukları

35. Türkiye, menşe, transit ve varış ülkesi olarak, göç rotası boyunca stratejik bir konuma sahiptir ve dünyanın en büyük mülteci nüfusunu barındırmaya devam etmektedir. Suriye'den gelen yaklaşık 3,7 milyon kişi ülkede geçici koruma altındadır. Avrupa dışındaki Afganistan ve Irak gibi ülkelerden Türkiye'ye gelen mülteci sayısı da 400.000'i aşmıştır. Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni ciddi bir "coğrafi sınırlama" ile kabul etmiştir ve yalnızca Avrupa'da zulümden kaçan mültecilerin statüsünü tam olarak tanımaktadır. Bununla birlikte, 2013 yılında Türkiye'de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilmiştir. Söz konusu kanun kapsamında, sığınma için özel bir yasal çerçeve oluşturularak Türkiye'nin menşe ülkesinden bağımsız olarak uluslararası korumaya ihtiyacı olan tüm kişilere karşı yükümlülükleri bağlayıcı ulusal hukuk düzeyinde teyit edilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) göç ve ilticadan sorumlu kurumdur.¹⁶ 2016 yılında Türkiye, AB ile bir anlaşmaya varmıştır. Bu anlaşma kapsamında, Türkiye'den Yunan adalarına geçen ve sığınma başvuruları kabul edilemez olan tüm yeni düzensiz göçmen ve sığınmacıların Türkiye'ye iade edilmesi öngörülmüştür. Bunun güvenlik ve koruma arayan insanlar açısından maliyeti çok yüksek olmuştur.

36. Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yanı sıra Suriyeli mülteciler, göçmenler, belgesiz göçmenler veya düzenli göçmen statüsüne sahip olmayan diğer

¹⁴ CEDAW/C/TUR/CO/8.

¹⁵ CEDAW/C/TUR/CO/8.

¹⁶ Grevio, 2018 raporu - <https://rm.coe.int/eng-grevio-report-turquie/16808e5283>.

kadın ve kız çocukları özellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski altındadır. Özel Raportör, çok sayıda kişinin, birden fazla aktörün elinde, karşı karşıya kaldığı acımasız şiddet dalgası ve şiddet tehditleri konusunda derinden endişe duymaktadır. Suriyeli göçmenlerin ülkenin farklı bölgelerinde maruz bırakıldığı yabancı düşmanlığının ve ırkçılığın artması, engeli olanlar da dahil olmak üzere kadınları ve kız çocuklarını da etkilemiştir. Türkiye'deki okullara devam eden Suriyeli kız çocukları da dahil olmak üzere Suriyeli çocuklar, ırkçılığın etkilerini hissetmektedir. Bu durum, okulları onlar için güvensiz bir yer hâline getirmiştir. Suriyelilerin ülkeye girişini ve ülkede kalmasını düzenleyen, durumlarını daha da istikrarsızlaştıran çeşitli politikalar nedeniyle, Suriyeli kadınlar ve kız çocukları, şiddet olaylarını bildirmekten çekinmekte ya da misilleme ve/veya sınır dışı edilme korkusuyla koruma talebinde bulunmaktan vazgeçmektedir.

37. Bunun yanı sıra, hizmetlerden yararlanmak için uygunluk kriterlerini karşılayan, fakat Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan kadınlar ve kız çocukları, sığınma evleri ve savunmasız gruplara yönelik özel hizmetler de dahil olmak üzere mevcut ulusal hizmetlerden çoğu zaman yararlanamamaktadır. Sonuç olarak, mülteci ve göçmen kadınların, uygun veya yeterli destek alamayacakları düşüncesiyle, ŞÖNİM merkezlerine erişim konusunda isteksiz davrandıkları bildirilmektedir.

38. Özel Raportör, Hükümetin, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin bölgeye erişimini sağlama çabalarını takdir etmek birlikte, 2018'den bu yana Suriye'den Türkiye'ye gelen göçmenlere ve mültecilere yönelik müdahaleler bağlamında, göçmenleri ve mültecileri etkileyen her türlü şiddeti tespit etmek, önlemek ve şiddete müdahale etmek için toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet stratejisinin ve eylem planının bulunmamasından endişe duymaktadır. Bu kapsamda kadınların göç alternatiflerine ve/veya basitleştirilmiş prosedürlere erişimini kolaylaştırmaya yönelik önlemler de mevcut değildir. Bunu yanı sıra, Özel Raportör, mültecilerin yaşamlarının veya özgürlüklerinin tehdit edileceği yerlere gönderilmesini yasaklayan *geri göndermeme ilkesinin* genellikle desteklenmediğine işaret eden raporlardan da endişe duymaktadır.¹⁷

F. Gözetim altındaki kadınlar

39. Özel Raportör, talep edildiği üzere kadınlara yönelik bir gözaltı merkezini veya hapishaneyi ziyaret edemediği için üzgündür. Öte yandan, Gaziantep Geri Gönderme Merkezini ziyaret edebilmiştir ve burada yasayı ihlal edip etmediklerine dair karar beklerken gözaltına alınan ve sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalan bazı göçmen kadınlarla bir araya gelmiştir. Suriyeli kadınlar da dahil olmak üzere göçmen kadınların, aile bireylerinden ve eşlerinden ayrı bir şekilde, kendi başlarına sınır dışı edilmeleri nadir görülen bir durum değildir. Alınan bilgilere göre 2020 yılında cezaevi sistemine giren yabancı uyruklu kişilerin tahminen %8,43'ü kadındır. Söz konusu kadınlar, konsolosluklara ve elçiliklere ulaşmakta zorluk çekmektedir. Tercüme hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle, sağlık ve hukuk hizmetleri de dahil olmak üzere yeterli hizmet alamamaktadırlar. Bunun yanı sıra, birçok ülke ile iade düzenlemelerinin ve anlaşmaların yapılmaması nedeniyle, kendi ülkeleri de dahil olmak üzere başka bir ülkeye transfer edilmeleri 2-3 yıl sürebilmektedir. Buna ek olarak, yabancı uyruklu kadın mahkumlardan bazıları, uluslararası koruma statüsüne sahip olmadıkları takdirde, serbest bırakıldıklarında sınır dışı edilme riski altındadır.¹⁸

40. Alınan bilgilere göre, Türkiye'deki gözaltı merkezlerindeki birçok kadın ve kız çocuğu; şiddet, cinsel saldırı, travma ve istismarın birden fazla ve kesişen biçimlerine maruz kalmıştır. Bazı gözaltı merkezlerinde anne ve çocuk programları gibi olanaklar bulunsa da, kurumların bazılarında çocuklar için sağlık hizmetlerinin

¹⁷ <https://www.hrw.org/news/2022/11/17/why-eu-cant-count-turkey-protect-asylum-seekers>.

yetersizliği ve doktor eksikliği önemli bir endişe kaynağıdır. Aşırı kalabalık, tesis yetersizliği ve sağlık hizmetlerine erişim konusundaki eksiklikler de endişe vericidir.

IV. Devletin kadınlara yönelik şiddete karşı devlet müdahalesi ve alınan tedbirler

A. Kadınlara yönelik şiddete ilişkin uluslararası mevzuatın kabul edilmesi ve uygulanması

41. Türkiye, 1985 yılında onaylanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 2002 yılında onayladığı İhtiyari Protokol de dahil olmak üzere, dokuz temel insan hakları anlaşmasının sekizine taraftır.

42. Anayasanın 90. maddesine göre, Türkiye tarafından onaylanan uluslararası antlaşmalar, ulusal hukukun ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve “çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır”. Bununla birlikte, ilgili kanunların uluslararası insan hakları standartları ile tam olarak uyumlaştırılmaması nedeniyle bu, pratikte her zaman geçerli değildir. Kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması ve kadın haklarına ilişkin neredeyse tüm sosyal politikalarda mevcut olan uygulama eksiklikleri, bu konuda ilerlemeyi engellemektedir.

(i) *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)*

43. Türkiye, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni (İstanbul Sözleşmesi) hem imzalayan hem de onaylayan¹⁹ ilk ülke olmuştur ve başlangıçta sözleşmenin kendi liderliğinde geliştirildiği gerçeğiyle gurur duymuştur. İstanbul Sözleşmesi, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik sistematik ve yaygın şiddeti ele almak için özel olarak tasarlanmış tek uluslararası antlaşmadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele için kapsamlı bir yapı sağlar ve dört temel ilkeye dayanır: önleme, koruma, ceza kovuşturması ve politika koordinasyonu.

44. Cumhurbaşkanı, 20 Mart 2021 tarihinde, 3718²⁰ sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden²¹ çekildiğini açıklamıştır. Danıştay, 28 Nisan 2022 'de İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararına karşı açılan on davayı görüşmüştür. Danıştay Başsavcılığı görüşünü sunarken Sözleşme başta meclis tarafından onaylandığı için Cumhurbaşkanı Kararı ile sözleşmeden çekilmenin hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir. Feshedilen sözleşmenin onaylanmasına ilişkin Kanun'un TBMM tarafından yürürlükten kaldırılmamış olması veya dava konusu Cumhurbaşkanı Kararı alınmadan önce sözleşmenin sona erdirilmesinin uygun bulunduğuna ilişkin yeni bir kanun çıkarılmamış olması nedeniyle, dava konusu Cumhurbaşkanı Kararında yetkide ve usulde paralellik ilkesi uyarınca hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, Danıştay 10. Dairesi, 19 Temmuz 2022 tarihinde, İstanbul Sözleşmesi'nin feshine ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararının iptal istemini 2'ye karşı 3 oyla reddetmiştir.

45. Özel Raportör, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilen ilk ve tek ülke olmasından, özellikle de kararın mecliste tartışılmadan ve kadın grupları, şiddet mağdurları, kadın insan hakları savunucuları da dahil olmak üzere sivil toplumla daha geniş bir kapsamlı bir istişare yapılmadan alınmasından üzüntü duymaktadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından Türkiye'nin Sözleşme'den geri çekilmesini gerekçelendirmek için yapılan resmî bir açıklamada, İstanbul

¹⁹ sırasıyla 11 ve 14 Mayıs 2012.

²⁰ Cumhurbaşkanı'nın Kararı; Cumhurbaşkanı'na uluslararası antlaşmaları onaylama, uygulama, uygulamayı durdurma ve feshetme yetkisi veren 9 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne dayanıyordu.

²¹ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>.

Sözleşmesi'nin “Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmadığı...” yönündeki yanılıcı iddialara yer verilmesi özellikle endişe vericidir”.²²

46. Bu açıklamaya cevaben CEDAW komitesi, geri çekilmeyi “kasıtlı olarak geriye dönük bir önlem” olarak nitelendirmiş ve bu kararın Türkiye'nin CEDAW kapsamında kadın ve kız çocuklarını şiddetten koruma ve şiddeti önleme yükümlülüğüne ters düştüğünü belirtmiştir.²³

47. 2022'nin Ağustos ayında Özel Raportör, BM Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Ayrımcılık Çalışma Grubu ve CEDAW Komitesi ile birlikte Danıştay'a bir uzman görüşü mektubu göndererek İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararıyla ilgili endişelerini dile getirmiştir.²⁴ İnsan hakları uzmanları, mektupta İstanbul Sözleşmesi'nin, Türkiye'nin imzaladığı diğer önemli insan hakları anlaşmalarıyla birlikte (CEDAW ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığı sona erdirmeye ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama hedefi doğrultusunda Türkiye'de ulusal kanunların ve mekanizmalarının geliştirilmesi açısından önemini vurgulamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilerek kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığa son verme konusundaki kararlılığının zayıfladığı mesajını iletmiştir.

48. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi, Türk toplumunda “toplumsal cinsiyet” terimini kullanarak yanlış bilgilendirme kampanyaları düzenleyen kamusal figürlerin ve gericilerin seslerinin daha gür çıkmasına neden olmuştur. Özel Raportör, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin bu tür kampanyalara karşı koymak için daha proaktif adımlar atmamasından üzüntü duymaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin 4. Maddesinde ayrımcılığın izin verilmediği gerekçelerden biri olarak “toplumsal cinsiyet” terimine atıfta bulunulur ve ilgili maddede herhangi bir toplumsal cinsiyet ideolojisi ilan edilmez veya belirli bir cinsel yönelim savunulmaz. Özel Raportör, bu hususun Türk kamuoyuna açıklanmamasından dolayı üzüntü duymaktadır. Hiçbir gerekçeyle ayrımcılık yapmamak, insan hakları hukukunun temel ilkelerinden biridir ve Türkiye'nin taraf olduğu birçok antlaşmada yer almaktadır.²⁵

B. Anayasa, mevzuat ve politika çerçevesi

49. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. Maddesi'ne göre herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler kanunlar önünde eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla alınan önlemler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(i) Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması ile ilgili mevzuat ve politikalar

50. Son 15 yılda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetle mücadele etmek ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla ülke mevzuatını güçlendirmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda 6284/2012 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir. 2007'den bu yana Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye ilişkin dört Ulusal Eylem Planı art arda uygulamaya konulmuştur. Bunlardan en yenisi, 2021-2025 Dönemi Dördüncü Ulusal Eylem Planı'dır. Kısa süre önce kabul edilen İnsan Hakları Ulusal Eylem Planı'na birkaç önemli tedbirin dahil edilmesi de memnuniyetle karşılanan bir gelişmedir. Bu ilerlemeler büyük önem taşısa da, kadınların ve kız çocuklarının

²² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (iletisim.gov.tr).

²³ CEDAW/C/TUR/CO/8.

²⁴ <https://www.ohchr.org/en/documents/open-letters/expert-opinion-council-state-turkiye-withdrawal-istanbul-convention>.

²⁵ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-08/ExpertopiniontotheCouncilofStateofTurikeyonthewithdrawalfromtheIstanbulConventionEnglishOriginal.pdf>.

haklarına ilişkin yasaların hem kapsamı hem de uygulanması konusunda önemli eksiklikler devam etmektedir. Bu nedenle, özellikle yerel düzeyde ve ücra bölgelerde ciddi zorluklar yaşanmaktadır.

51. Özel Raportör, 2022'nin Mart ayında, Türkiye'de kadınlara yönelik şiddetin nedenlerini inceleyen bir Meclis Soruşturma Komisyonu raporunun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesini memnuniyetle karşılamıştır. Bununla birlikte, Raportöre göre, Komisyon tarafından hazırlanan rapor, ülkede ev içi şiddetle mücadele etmek için uygulanan geniş kapsamlı çerçeveye ilişkin sınırlı bir analiz sunmaktadır.²⁶ Raporda, koruma konusunda eksikliklerin mevcut olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra kurumlar arasındaki koordinasyonu geliştirmek, farkındalığı artırmak, kapasiteyi güçlendirmek, veri toplama faaliyetlerini standartlaştırmak, izleme ve eğitim çalışmalarını yaygınlaştırmak için bir dizi öneri sunulmaktadır.

(a) 6284/2012 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

52. 6284/2012 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Uygulama Yönetmeliği, kadın haklarının ilerletilmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır. Söz konusu kanunda önleme, koruma ve telafi ile ilgili kapsamlı tedbirler de dahil olmak üzere pek çok ilerici hüküm yer almaktadır. Kanunda her ortamda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik birçok şiddet biçimine atıfta bulunulmakta ve kanunun uygulanması için ulusal ve sektörler arası bir sistem sunulmaktadır. 6284 Sayılı Kanunda ayrıca toplumsal cinsiyete dayalı şiddet tanımı; fiziksel, sözlü, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddeti içerecek şekilde genişletilmiştir. Şiddete uğramış veya şiddete uğrama tehlikesi²⁷ altında olan kadınları, çocukları, aile üyelerini ve ısrarlı takip mağdurlarını korumak için önlemlere yer verilmiştir. Aynı zamanda kanun, faillerin yargılanmasına ve cezalandırılmasına ilişkin hükümler de içermektedir. Kanunda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin (özellikle de CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi) ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemelerin esas alınacağı hatırlatılır.²⁸

53. 6284 sayılı Kanun, çok sayıda koruyucu önlem içermekte ve medeni hâllerine bakılmaksızın tüm kadınlara yönelik mevcut koruyucu tedbirlerin kapsamını genişletmektedir.²⁹ Kanunda, mağdurların, kadınlara yönelik her türlü şiddetten korunması öngörülürken kadınlara yönelik şiddet eylemleri ceza gerektiren suçlar ya da kabahatler olarak nitelendirilmez. Örneğin 6284 sayılı Kanun'da psikolojik şiddete atıfta bulunulmakla birlikte, psikolojik şiddet, Ceza Kanunu'nda açıkça suç sayılmaz.³⁰

54. 6284 sayılı Kanun çok sayıda umut verici girişim içermektedir, ancak uygulaması sınırlıdır. Kanunun tam olarak hayata geçirilememesinin temel nedenlerinden biri; polis, yargı, sosyal hizmetler, sağlık sistemi ve diğer ilgili aktörler arasında koordinasyon eksikliğidir.

55. Bunun yanı sıra, Özel Raportör'ün görüştüğü kişilerin çoğu, İstanbul Sözleşmesi'nden geri çekilmenin sadece ilerlemeyi engellemekle kalmayıp aynı zamanda Kanun'un temel hükümlerinin yasallığı ve sürekli uygulanabilirliği konusunda kafa karışıklığı yarattığını belirtmiştir. Zira, 6284 Sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi'ne dayanmaktadır.

²⁶ Meclis Soruşturma Komisyonu Raporu: Kadına yönelik şiddetin sebeplerinin tüm yönleriyle araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi (Mart 2021)

²⁷ Madde 1(1).

²⁸ Madde 1 (2) (a).

²⁹ Nicole Pope, 'Good on Paper, Poor in Practice: Combating Gender Violence in Turkey' (Kağıt üzerinde İyi, Uygulamada Zayıf: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele) (2014) 4 Turkish Review 600–604.

³⁰ Adli uygulamada çoğunlukla tehdit, şantaj, zorlama, karalama ve kötü muamele suçları altında ele alınmaktadır. GREVIO Raporu, 75.

(b) Ceza Kanunu ve cezalarla ilgili diğer mevzuat

56. Türkiye'de ceza hukukunu AB mevzuatıyla ve uluslararası normlarla uyumlu hâle getirmek amacıyla, 2004 yılında yeni bir Ceza Kanunu kabul edilmiştir. Yeni Ceza Kanunu'nun 3. Maddesine göre, kişiler arasında cinsiyet de dahil olmak üzere çeşitli gerekçelerle ayırım yapılamaz.

57. Yeni Ceza Kanunu ile birlikte bekaret testlerinin yasaklanması da dahil olmak üzere bir dizi olumlu değişiklik yapılmıştır ve çok eşlilik için daha uzun hapis cezaları öngörülmüştür. Kanunda ayrıca, namus saiki ile işlenen cinayetlerde Mahkemeler tarafından değerlendirilecek koşullar ana hatlarıyla belirtilmekte ve namus cinayetlerinden hüküm giyenler için ömür boyu hapis cezası öngörülmektedir. Cinsel şiddet suçuna ilişkin hükümlere göre, cinsel şiddetin suç sayılması için zor kullanılmış olması şart değildir. Evlilik içi tecavüz, kanunun 102(2) maddesi uyarınca açıkça bir suç olarak kabul edilir. Bununla birlikte, yalnızca mağdurun şikâyetinde bulunması durumunda kovuşturmayaya tabidir.

58. "4'üncü Yargı Paketi" olarak bilinen Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Meclis tarafından kabul edilerek 14 Temmuz 2021 tarihli ve 31541 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Ev içi şiddet suçu faillerine verilen cezaları artırmayı amaçlayan yeni kanun, 2022'nin Mayıs ayında Meclis tarafından kabul edilmiştir. Yeni kanunda, ısrarlı takip suçu için altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilmesine ilişkin hükümler de bulunmaktadır (Türk Ceza Kanunu'nun 123. maddesi). Bunun yanı sıra, bir kadının kasten öldürülmesine ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezası verilmesi öngörülmektedir. Bir kadının kasıtlı olarak yaralanması, artık faillerin duruşma öncesinde tutuklu yargılanmasını sağlayan bir "katalog" suçu olarak kabul edilmektedir.³¹

59. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklikler doğrultusunda, cinsel saldırı ve istismar da dahil olmak üzere katalog suçlar söz konusu olduğunda tutuklu yargılama için "kuvvetli suç şüphesinin varlığının" yanı sıra "somut delillerin" bulunması gerekir. Bu olumlu hükümlere rağmen, Özel Raportör, kadınlara şiddet uygulayan bazı erkeklerin, Ceza Kanunu'nun 29. Maddesi uyarınca ceza indirimini almak için "geleneklere" başarılı bir şekilde atıfta buldukları konusunda bilgilendirilmiştir.

60. Yukarıda belirtilen değişikliklerin bazıları mevzuatı güçlendirmeye yönelik önemli adımlar olsa da, Özel Raportör, yargı ve kolluk kuvvetlerinin toplumsal cinsiyete dayalı önyargıları ile bu konuda fiili siyasi irade eksikliğinin çoğu zaman faillerin cezasız kalmasına yol açtığından endişe duymaktadır. Vakaları tam ve etkili bir şekilde soruşturma kapasitesinin sınırlı olması ve kaynakların yetersiz olması sonucunda, failleri caydırmak için çok az şey yapılabilmektedir. Bu da kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet vakalarının önlenmesini engelleyen ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir.

(c) Ulusal Eylem Planı

61. Türkiye, 2007 yılından bu yana kadınlara yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik ulusal eylem planları uygulamaktadır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (UEP) (2022-2025) 2021 yılında uygulamaya konulmuştur. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Yönelik İl Eylem Planları da tüm illerde uygulanmaktadır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı (2020-2021) çeşitli bakanlıklar ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından geliştirilmiştir.³²

62. 4. Ulusal Eylem Planı (2022-2025), risk değerlendirme çalışmalarını iyileştirmeyi amaçlayan çeşitli önlemler içermektedir. Planda ayrıca, "ısrarlı takip" ve "zorla evlendirme"nin, Türk Ceza Kanunu'nda ev içi şiddete bağlamında ek

³¹ Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/news/2022/05/26/turkey-fails-domestic-violence-victims>.

³² Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı da dâhil olmak üzere.

koruma sağlanabilecek suçlar olarak ayrı ayrı belirtilmesi gerektiğine dair olumlu tavsiyeler de bulunmaktadır.

63. Özel Raportör, yukarıda belirtilen girişimleri memnuniyetle karşılarken, kadınlara yönelik şiddetle mücadele etmeyi amaçlayan daha önceki stratejilerin bütünsel ve insan hakları temelli bir yaklaşımdan yoksun olduğunu belirtmektedir. Zira söz konusu stratejilerde, kadınlar ve çocuklar için yeterli kriz hizmetleri, barınma veya güvenli ev ihtiyacı yeterince ele alınmamıştır. Bunun yanı sıra, alınan bildirimlere göre, kadınlara yönelik şiddetle mücadeleye yönelik en son eylem planı (2021-2025), ilgili paydaşlarla sadece tek bir toplantı yapıldıktan sonra kabul edilmiştir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları ile kadın hakları örgütleri tarafından yapılan özel önerileri içermemektedir. Özel Raportör, bu konuyla ilgili bildirimlerden dolayı endişe duymaktadır.

64. Planda ayrıca İstanbul Sözleşmesi'nden, GREVIO'nun Türkiye'ye ilişkin temel raporundan (2018) veya CEDAW Komitesi'nin 2016 yılında Türkiye'ye özel tavsiyelerinden de söz edilmemektedir. Bunun yanı sıra, boşanma işlemleri sırasında sığınma evlerinde kalan kadınlara ve eşlerine sağlanacak psikososyal hizmetler kapsamında dinî danışmanlar için daha önemli bir rol öngörülmektedir. Planda, daha önceki beş yıllık planlar ile alınan sonuçlar özetlenmemektedir. Bunun yanı sıra plana yön veren veri ve kanıt tabanı, ülkede en son 2014 yılında yapılan araştırmanın bulgularına dayanmaktadır ve dolayısıyla güncelliğini yitirmiş durumdadır.³³

65. Bununla birlikte, Özel Raportör, belediye ve ilçe düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planlarının benimsenmesini ve uygulanmasını teşvik etmektedir. Bu planlar, kadınlara yönelik şiddete odaklanan özel eylemleri ve görev güçlerini de içermelidir.³⁴

d) Kadınlar, Barış ve Güvenlik Ulusal Eylem Planı

66. Özel Raportör, CEDAW'ın 2022³⁵ yılı sonuç gözlemlerine paralel olarak, Hükümeti kadın örgütlerinin temsilcileriyle iş birliği içinde, 1325 (2000) sayılı Güvenlik Konseyi kararını uygulamaya yönelik eylem planına nihai şeklini vermeye ve planın uygulanması için net bir takvim belirlemeye davet etmektedir. Bu kapsamda İnsan Hakları Konseyi'nin kadınlar, güvenlik ve barış konusundaki gündeminin dikkatli bir şekilde ele alınarak gecikmeden uygulanmasını da tavsiye etmektedir.

e) Veri toplama ve veri analizi

67. Türkiye'de şiddetin ulusal düzeyde yaygınlığına ilişkin son araştırma 2014³⁶ yılında yapılmıştır. Söz konusu araştırmanın bulgularına göre, kadınların %38'i (belirli bölgelerde %45'i) yaşamları boyunca en az bir kez kocasından veya partnerinden fiziksel şiddet görmüştür ya da cinsel olarak istismar edilmiştir, %44'ü duygusal şiddet görmüştür ve %30'u eşleri ya da eski eşleri veya erkek partnerleri tarafından ekonomik şiddete maruz bırakılmıştır. Ülkede veri toplamaya gereken önemin verilmemesi, yetkililerin ve halkın kadınlara yönelik şiddetin ne ölçüde yaygın olduğunu anlamasını güçleştirmekte veya uygulama eksiklikleri konusunda sağlam bir kavrayış geliştirilmesini engellemektedir. Bu durum, mağdurlar için mevcut riskleri daha da artırmaktadır. Son beş yılda alınan koruyucu ve önleyici karar sayısına ilişkin verilerde tutarsızlıklar mevcuttur. Bununla birlikte, mevcut veriler, alınan karar sayısının artığına işaret etmektedir. Ulusal Eylem Planı (2022-2025), ihtiyaç duyulan veri ve istatistiklerin toplanmasıyla ilgili belirli bir hedefi de

³³ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması", 2008 ve 2014 yıllarında şiddetin kategorilerini, sıklığını ve demografik özelliklerini analiz etmek için gerçekleştirilmiştir.

³⁴ İnsani Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği (İYADER), "Belediyelerin Yerel Eşitlik Eylem Planlarını İlk Dijital İzleme Çalışması Yapıldı", (24 Kasım 2022) <http://iyader.org.tr/2021/11/24/izlemecalismasi/>.

³⁵ CEDAW/C/TUR/CO/8.

³⁶ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ulusal Araştırması.

içermektedir. Özel Raportör, 2024 yılı için önerilen ulusal yaygınlık araştırması memnuniyetle karşılamaktadır.

68. Sivil toplum kuruluşları, özellikle de kadın örgütleri, kadın cinayetleri de dahil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddete ilişkin yerel düzeyde veri toplamakta, verileri belgelemekte ve analiz etmektedir. Böylece ulusal istatistikleri tamamlayıcı nitelikte bilgiler sunmak için çalışmaktadır. Ülkedeki en büyük kadın hakları platformlarından biri olan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, ev içi şiddet mağdurlarına adli yardım sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, buna bağlı yaralanmalar ve kadın cinayetleri hakkında bilgi ve veri toplamaktadır. Dolayısıyla, Platformun 2022'nin Nisan ayında Savcılık tarafından “ahlaka aykırı faaliyet yürütmek” gerekçesiyle ve “kadın haklarını savunmak kisvesi altında aile mevhumunu yok sayarak aile yapısını parçaladığı” iddiasıyla kapatılması çok endişe vericidir.

C. Kadınların ve kız çocuklarının ilerlemesi için çalışan ulusal mekanizmalar ile bağımsız insan hakları kurumları

69. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK 633) uyarınca, 2018 yılında, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; Anayasa'da ve uluslararası insan hakları belgelerinde öngörülen ilgili hakların tam olarak uygulanmasını sağlamaktan ve kadın haklarına ilişkin tüm kamu politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasından sorumlu kurum olarak görevlendirilmiştir. Genel Müdürlük tarafından hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın (2018-2023) kabul edilmesi memnuniyet verici bir gelişmedir.

70. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, ulusal ve yerel düzeyde ilgili kurumlarda toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını tasarlama ve uygulama sürecine liderlik etme ve bu süreçleri koordine etme görevine sahiptir. Bununla birlikte, Özel Raportör; toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanması için resmî bütçeden Genel Müdürlüğe ayrılan payın yetersiz olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete ilişkin Ulusal Eylem Planı'nın daha etkili bir şekilde uygulanması için Müdürlük ile diğer Bakanlıklar arasındaki koordinasyon güçlendirilmelidir.

71. Özel Raportör, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) kurulmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Bununla birlikte, CEDAW Komitesi³⁷ tarafından TİHEK'in mevcut durumu hakkında dile getirilen endişeleri yinelemektedir. Özellikle de kurum üyelerini atama sürecinin tarafsızlığı ile ilgili kaygılar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, kuruma tahsis edilen insan kaynaklarının ve mali kaynaklarının yetersiz olması endişe vericidir. Özel Raportör, ziyareti sırasında TİHEK'in ulusal kanunları ve uluslararası sözleşmeleri değiştirme veya yürürlükten kaldırma talebine ilişkin bildirimler almıştır. TİHEK'in özellikle de İstanbul Sözleşmesi'nin ve 6284 sayılı Kanunun geleneksel aile değerleri üzerinde olumsuz etkisine ilişkin iddiaları kaygı vericidir.

D. Temel Hizmetlere Erişim

72. Özel Raportör'ün görüştüğü hizmet sağlayıcıların ve diğer kişilerin tümü, ülke genelinde, şiddet mağduru kadınlar ve kız çocukları için yeterli sayıda sığınma evi bulunmadığına işaret etmiştir. Özellikle de göçmenler arasında, Kürt topluluklarında, kırsal ve ücra bölgelerde şiddet gören kadınlar kalabilecekleri güvenli bir yer bulma konusunda zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

73. 5393 sayılı Belediye Kanunu, 100.000'in üzerinde nüfusa sahip her belediyenin kadınlar için bir konukevi/sığınma evi kurmasını şart koşmaktadır.

³⁷ CEDAW/C/TUR/CO/8.

Hâlihazırda faaliyet gösteren 149 sığınma evi bulunmaktadır ve bu sığınma evlerinin kapasitesi 3624'tür. Dolayısıyla kadınların sığınma ihtiyaçları karşılanamamaktadır.³⁸ Belediye yönetiminde olan sadece 33 kadın sığınma evi vardır ve çok sayıda belediye henüz sığınma evi açmamıştır. 81 ilin tamamında Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM'ler) hizmet vermektedir. Öte yandan, bu merkezler 7 gün/24 saat faaliyet göstermemektedir. Merkezlerin tercüman kapasitesi de dahil olmak üzere insan kaynakları ve finansal kaynakları yetersizdir. Ülke genelinde kadın danışma merkezleri ile ilgili ciddi eksiklikler mevcuttur. Özellikle de göçmen ve mülteci kadınlar, etnik azınlıklara mensup kadınlar, ücra bölgelerdeki kadınlar ve kız çocukları gibi savunmasız durumdaki gruplara yönelik topluma erişim hizmetleri yetersizdir. Hükümetin 2023 yılı rakamlarına göre, ülke genelinde kadın sığınma evleri yüzde 80 doluluk oranıyla faaliyet göstermektedir.

74. Mevcut sığınma evlerinde sağlanan desteğin sınırlı olmasının yanı sıra şiddet mağdurları için koordineli, toplumsal cinsiyet dostu ve kapsamlı temel hizmetlerin eksikliği de ciddi bir endişe kaynağıdır. Güvenli barınma olanaklarının yetersizliği ve kadınların haklarıyla ilgili farkındalığın düşük olması, bu gibi vakalarda çok sayıda failin cezasız kalmasına yol açmaktadır.

75. 7/24 hizmet veren sosyal yardım hattının (Alo 183) kurulması, doğru yönde atılmış bir adım olsa da, hizmetlerin ilgili tüm dillerde sunulmadığı ve uzmanlaşmanın bulunmadığı konusunda endişeler mevcuttur. Bunun yanı sıra, cinsel şiddet mağdurlarına hizmet veren özel bir yardım hattı yoktur.

76. 2018 yılında başlatılan KADES mobil uygulaması, failerin coğrafi faaliyetlerini ve mağdurlara yakınlıklarını izleyen ilerici bir elektronik izleme sistemidir. Kadınların acil destek hizmetlerine erişimini artırmak ve müdahale sürelerini hızlandırmak için atılmış önemli bir adımdır. Uygulama, 2022 yılında çok sayıda dile çevrilmiştir. Yaklaşık 46 milyon kadına SMS ile tanıtım mesajı gönderilmiş olup 604.477 kadının uygulamayı kullandığı bildirilmiştir. Öte yandan hâlihazırda, uygulama, yalnızca Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasıyla etkinleştirilebilmektedir. Bu da kayıtlı olmayan göçmen ve mülteci kadınların yanı sıra farklı cinsiyet kimliklerine sahip kadınların dışlanmasına yol açmaktadır.

E. Adalete erişim

77. Adalete erişim açısından, Özel Raportör, ülkede şiddet mağdurlarını korumak için çeşitli mekanizmalar ve politikalar vasıtasıyla kayda değer çabalar gösterildiğini belirtmektedir. Bu kapsamda, hâlihazırda ülke genelinde 99 adliyede Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri (ADM'ler) kurulmuştur. Özellikle de cinsel şiddet veya diğer şiddet mağdurları için hastane merkezli Çocuk İzleme Merkezleri (ÇİM) bulunmaktadır. Adliyelerde yeterli donanımına sahip çocuk dostu görüşme odalarının sayısı artırılmıştır.³⁹⁴⁰

78. Yukarıda belirtilen gelişmeler gerçekten olumlu olsa da, Özel Raportör, görüştüğü çok sayıda kadının adalete erişim haklarından habersiz olmasından veya bildirimde buldukları kolluk kuvvetleri tarafından cesaretlerinin kırılmasından endişe duymaktadır. Daha genel olarak, failerin etkili bir şekilde kovuşturulmaması nedeniyle, mağdurlar bildirim yapmaktan caydırılırken suçlular cesaretlendirilmektedir. Adli yardımların hem maddi açıdan hem de fiilen sınırlı olması, asgari ücret alan kadınların adli yardıma erişmesini imkânsız kılmaktadır. Bunun yanı sıra, kadınların yardıma uygunluğunu belirlemek için hantal bir prosedür bir uygulanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kadınlar da dahil olmak üzere farklı etnik kökenlere sahip ve adalet arayan kadınların karşılaştığı dil engelleri ile de ciddi bir endişe kaynağıdır. Bu durum özellikle de mülteci, göçmen veya geçici

³⁸ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 112, Belediyelere bağlı 33 ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bağlı 3 merkez bulunmaktadır.

³⁹ CEDAW/C/TUR/8

⁴⁰ A.g.e.

koruma altında olan ya da düzenli statüde olmayan kadınlar için sorun oluşturmaktadır.

79. Çok sayıda ev içi şiddet vakasının polis tarafından zorunlu arabuluculuğa yönlendirilmesi de sorun teşkil etmektedir. Örneğin, Aysa Tuba Arslan, 11 Ekim 2019'da eski kocasının neden olduğu yaralanmalar nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Mağdur, 2018-2019 yılları arasında polis ve savcılığa 23 şikayette bulunmasına rağmen, mağdurun eşi, hakkındaki dört tedbir kararını hiçbir yaptırıma tabi tutulmadan tekrar tekrar ihlal etmiş ve yine de arabuluculuğa sevk edilmiştir.⁴¹

80. Bunun yanı sıra, 2017 yılında kabul edilen anayasa değişikliklerinin yargı üzerinde zararlı bir etkisi olmuştur. Bu değişiklikler, yargı sisteminin, görevini bağımsız bir şekilde yürütme kabiliyetini daha da zayıflatmıştır. Kadınlar da dahil olmak üzere aktif hâkim ve savcıların yaklaşık yüzde 20 'si olağanüstü hâl sırasında "terörle ilişkisi olduğu" gerekçesiyle görevden alınmıştır. Çok sayıda kadın yargıç, ceza davalarından beraat etmelerine rağmen henüz görevlerine iade edilmemiştir. Gerçek veya algılanan siyasi görüş nedeniyle misilleme korkusunun yarattığı mevcut atmosfer, kadın hâkimlerin eski pozisyonlarına dönmelerini teşvik etmezken, onların yerini alanlar genellikle daha da ağır bir dava yükü ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun sonucunda da failler cesaretlendirilmekte ve cezasızlık artmaktadır.⁴²

F. Koruma tedbirleri

81. 6284 sayılı Kanun uyarınca, ev içi şiddet mağdurları; koruma tedbirleri için polise, kaymakamlığa veya mahkemelere (3. ve 4. maddeler) başvurabilmektedir. Söz konusu tedbir kararları, her türlü taciz ve istismarı durdurmayı amaçlayan bir dizi önlem içerebilmektedir.⁴³ Bu önlemlere, ev içi şiddet suçunu işleyen faillerin mağdurlara yaklaşmalarını ve onlarla iletişim kurmalarını yasaklayan kararlar da dahildir.

82. Mahkemeler, riske ve şiddet tehdidinin sürekliliğine bakmaksızın, bazı durumlarda sadece birkaç hafta veya bir ay gibi kısa süreler için önleyici tedbir kararları verebilmektedir. Kasıtlı yaralama, tehdit ve hakaret gibi suçlardan dolayı ev içi şiddet faillerine nadiren ceza verilmektedir. Söz konusu cezalar genellikle çok geç verilmekte olup caydırıcı olamayacak kadar hafif kalmaktadır. Adalet Bakanlığı, 2019'un Aralık ayında, önleyici ve koruyucu tedbir kararların uygulanması sırasında karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek için atılacak adımları özetleyen bir genelge yayımlamıştır. Söz konusu Genelge'de kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddetle başa çıkmak için uzman savcılarının görevlendirilmesi öngörülmektedir. Bunun yanı sıra koruyucu tedbirlerin uygulanması, polis müdahalesi, sosyal hizmetlere ve SÖNİM'lere yönlendirme gibi konularda ayrıntılı rehberlik sağlanmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü de 2020'nin Ocak ayında kendi önlemlerini almıştır. Daha çok sayıda kadın memurun işe alınmasının önemini vurgulayarak ev içi şiddetle mücadele eden polis birimlerinin sayısını artırmak ve birimleri yeniden düzenlenmek için adımlar atmıştır.

83. Kanunda kadın cinayetlerini ele alan hükümler olsa da, mevcut veriler, koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının etkili bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir. İçişleri Bakanlığı'nın kadınlara yönelik şiddetle ilgili meclis komisyonuna sunduğu rakamlar, 2016-2021 yılları arasında öldürülen kadın vakalarının yaklaşık yüzde 8,5'inde mağdur kadın için ölüm anında devam eden koruyucu veya önleyici bir karar bulunduğunu göstermektedir.

84. Kadınlara yönelik şiddetin özel bir mesele olduğu görüşü, kolluk kuvvetleri arasında yaygın bir görüş olmaya devam etmektedir. Bu da müdahalelerin ertelenmesine, ev içi şiddet belirtilerinin göz ardı edilmesine ve iddiaların

Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/report/2022/05/26/combating-domestic-violence-turkey/deadly-impact-failure-protect>.

⁴² CEDAW/C/TUR/CO/8.

⁴³ Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/report/2022/05/26/combating-domestic-violence-turkey/deadly-impact-failure-protect>.

reddedilmesine yol açmaktadır. Mağdurlar, genellikle suçları bildirmekten caydırılmaktadır. Kadınlara yönelik şiddet bildirimlerine ilişkin soruşturmalar, genellikle titiz olmaktan uzaktır.

G. Cinsel haklara ve üreme haklarına erişim

85. Modern doğum kontrol yöntemleri de dahil olmak üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim sınırlıdır. Özellikle de etnik azınlıklara mensup ve kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar bu hizmetlere erişim konusunda güçlük çekmektedir. Bu da çok sayıda erken ve istenmeyen gebeliğe yol açmaktadır. Özel Raportör, kadınların hamileliğin 10 haftasına kadar yasal kürtaj haklarını fiilen etkili bir şekilde kullanamadığından endişe duymaktadır. Devlet hastanelerinde kürtaj taleplerinin reddedilmesi nedeniyle, çok sayıda kadın, pahalı özel kliniklere veya güvensiz kürtaj yöntemlerine başvurmak zorunda kalmaktadır. Özellikle de göçmenler, mülteciler ve engelli kadınlar gibi kadınlar; cinsel haklarını ve üreme haklarını kullanma konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır.

86. Bu nedenle Özel Raportör; Hükümeti, ilgili uluslararası standartlara uygun olarak bu temel hakları tesis etmeye davet etmektedir. Tüm kadınların ve kızların kaliteli ve ücretsiz doğum kontrol yöntemlerine, aile planlaması hizmetlerine, güvenli ve yasal kürtaj olanaklarına erişimi sağlanmalıdır. Kürtaj için ebeveynin veya eşin rızasının bulunması şartı mevzuattan çıkartılmalıdır.

H. Afet risk yönetimi ve müdahalesi

87. Özel Raportörün ziyaretinden birkaç ay sonra, 6 Şubat 2023 tarihinde, sabahın erken saatlerinde Türkiye'nin güneydoğusunu etkileyen yıkıcı bir deprem meydana gelmiştir. Tahmini hesaplamalara göre, yaklaşık 4 milyon kişi, depremden etkilenen bölgeyi terk etmiştir. Bu raporun kaleme alındığı tarih itibarıyla, deprem nedeniyle 48,448 kişi hayatını kaybetmiştir ve 108.068 kişi yaralı durumdadır. Özel Raportör, ülkenin şu anda yıkılan şehirleri ve yaşamları yeniden inşa etme sürecinde muazzam insani güçlüklerle ve mali zorluklarla karşı karşıya kaldığının farkındadır. Bununla birlikte, depremin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki toplumsal cinsiyete dayalı etkilerinden endişe duymaktadır.⁴⁴ Özellikle de barınma olanakları veya güvenli alanlar sınırlı olduğundan dolayı, cinsel şiddet de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin artma ihtimali endişe vericidir. Kadınların üzerindeki ücretsiz iş yükünün artması da muhtemeldir. Örneğin kadınların, ailelerinin hayatta kalmasını sağlamak için kaynak bulma sorumluluğu ile birlikte, daha ağır bir bakım yükü taşımak zorunda kalması söz konusu olabilir. Raportör, çocukların kaçırılmasına ya da çocuk ticaretine işaret eden bazı bildirimlerden da endişe duymaktadır. Bazı durumlarda kız çocukları da dahil olmak üzere refakatsiz çocukların, uygun gözetim veya yeterli izleme olmaksızın, akrabaları olduğunu iddia eden yetişkinlere teslim edildiğine dair bildirimler bulunmaktadır.

IV. Sonuç ve öneriler

88. **Özel Raportör, yukarıdaki bulgular temelinde, iş birliği ve diyalog ruhu içinde, aşağıdaki önerilerde bulunur.**

Bu önerilerin, 2022'nin Haziran ayında Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından yapılan öneriler ile birlikte dikkate alınması gerekir (bkz. CEDAW/tur/C/CO/8).

⁴⁴ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/Turkiye-Recovery-and-Reconstruction-Assessment.pdf>

(a) Hükümet, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını geri almalıdır. Sözleşmenin önemini ve geniş kapsamını kabul ederek sözleşmeyi onaylayan 37 ülke arasına yeniden katılmalıdır.

(b) Hâkimlere, savcılara, avukatlara, polis memurlarına ve kamu personellerine verilen mesleki eğitim müfredatına CEDAW Sözleşmesi, Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü, Komite'nin 35 sayılı Genel Tavsiyesi ve Komite içtihadı eklenmelidir. Söz konusu mevzuat, eğitimlerini ayrılmaz bir parçası hâline getirilmelidir. Böylece mevzuatın, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na uygun olarak doğrudan uygulanması sağlanmalıdır.

89. Kadınlara yönelik şiddetle mücadele konusunda anayasal, yasal, adli ve kurumsal çerçeve

(a) Kurumlar arası güçlü bir koordinasyon mekanizması olmalıdır. Bunun yanı sıra, 6284 Sayılı Kanunun ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planının uygulanması için ayrılan bütçe artırılmalıdır. Ulusal ve yerel düzeyde kadın haklarının korunmasına ilişkin bu planın uygulanmasına ve diğer karar alma süreçlerine kadın örgütlerinin sistematik katılımı garanti altına alınmalıdır. Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi yılda bir kezden daha sık toplanmalıdır.

(b) Kadınlara yönelik şiddete ilişkin Ulusal Eylem Planı güncellenmelidir. Plana, planın uygulanmasını sağlayacak, güçlü bir kurumlar arası mekanizma dahil edilmelidir. Güncel planda aşağıda belirtilen unsurlara da yer verilmelidir: ilgili bakanlıkların net rolleri ve sorumlulukları, yeterli mali kaynaklar ve insan kaynakları; ulusal düzeyde, il düzeyinde ve yerel düzeydeki yetkililerin kadınlara yönelik her türlü fiili ayrımcılığı önlemek ve ortadan kaldırmak için ilgili yasaları uygulamalarını gerektiren ölçülebilir hedefler ve uygulama takvimi.

(c) Kadınlara yönelik şiddet konusunda uzmanlaşmış yargı birimleri güçlendirilmelidir. Ücra ve kırsal bölgeler başta olmak üzere, ülke genelinde topluma erişim çalışmalarının kapsamı genişletilmelidir. Bu çalışmaların tam olarak uygulanabilmesi için yeterli kaynak ve finansman sağlanmalıdır.

(d) Ülke genelinde güvenli ve yeterli sayıda sığınma evi bulunması için sürdürülebilir finansman sağlanmalıdır. Engelli kadınlara ve özel kırılganlıkları olan diğer kadın gruplarına kültürel açıdan hassas erişilebilirlik olanakları sunulmalıdır. Kadınlara yönelik şiddetle mücadele etmek için entegre hizmetler ve koruma önlemleri, insan hakları temelli yaklaşıma ilişkin rapor doğrultusunda uygulanmalıdır (A/HRC/35/30). Bu hizmetler kapsamında sığınma evlerine ve koruma tedbirlerine özel bir önem verilmelidir. Kadınların ekonomik olarak güçlenmelerini sağlamak için gereken özen gösterilerek kadınların kendilerine şiddet uygulayan kişilerin yanında kalma zorunlulukları ortadan kaldırılmalıdır.

(e) Kadınlara yönelik şiddet konusunda bir Gözlemevi kurulmalıdır. Bu Gözlemevinin temel görevi, kadın cinayetlerini önlemek olmalıdır. Bu görev kapsamında, polis ve diğer ilgili paydaşlar tarafından aşağıda belirtilen konularda idari veriler toplanmalıdır: 1) Mağdur ve fail arasındaki belirlenen ilişki temelinde, kadınların ve kız çocuklarının eşleri ya da partnerleri tarafından öldürülmesi ya da eşe/partnere bağlı ve toplumsal cinsiyete dayalı

tüm cinayetler 2) Mağdur ve fail arasındaki belirlenen aile ilişkisi temelinde, kadın ve kız çocuklarının aile üyeleri tarafından öldürülmesi veya aile üyeleriyle ilişkili ve toplumsal cinsiyete dayalı tüm cinayetler ve 3) toplumsal cinsiyete dayalı diğer cinayetler veya diğer kadın cinayetleri.

(f) Kadınlara yönelik her türlü şiddet vakasında ve ev içi şiddet vakalarında alınan koruma tedbiri kararlarının etkili bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır. Bu kararlara 7 gün/24 saat kolayca erişilebilmelidir. Kararlar, çocuklar da dahil olmak üzere ilgili kararlar koruma altına alınan kişilerin sağlığını ve güvenliğini sağlayacak şekilde uygulanmalıdır.

(g) Türkçe bilmeyen kadınların önleme, yardım ve müdahale hizmetlerine erişimi kolaylaştırılmalıdır. Bu kapsamda söz konusu kadınlara tercüme hizmetleri sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra söz konusu kadınların topluluklarına mensup sosyal hizmet uzmanları işe alınmalıdır.

(h) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yetki ve sorumluluk kapsamı güçlendirilmelidir. Söz konusu genel müdürlük ile diğer ilgili bakanlıklar arasında sistematik ve kurumsallaşmış koordinasyonu sağlamaya yönelik çabalar artırılmalıdır.

(i) Kamu Denetçiliği Kurumu'nun faaliyet kapsamı genişletilmelidir. Kurumun başta tecavüz ve cinsel şiddet gelmek üzere, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılan kadınlardan da şikâyet alması sağlanmalıdır.

(j) Başta kadın cinayetleri ve ev içi şiddet olmak üzere kadınlara yönelik şiddet vakalarında yaygın görülen cezasızlıkla mücadele edilmelidir. Kadınlar, ev içi şiddet de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olaylarını bildirmeye teşvik edilmelidir. Bu tür tüm davaların etkin bir şekilde soruşturulması, failerin kovuşturulması ve yeterince cezalandırılması sağlanmalıdır.

(k) Hükümete karşı darbe girişiminden sonra görevden alınan ve ceza davalarından beraat eden kadınlar da dahil olmak üzere tüm hâkimlerin gecikmeksizin işlerine geri dönmesi sağlanmalıdır ve kendilerine uygun tazminat verilmelidir.

(l) Yargı komitelerinin üyeleri ve kolluk kuvvetleri de dahil olmak üzere yargının tüm üyelerine kadınların hakları ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarında toplumsal cinsiyete duyarlı soruşturma ve kovuşturma usulleri hakkında zorunlu eğitim verilmelidir.

(m) Polis hizmetlerinin, müdahaleye ve önleme çalışmalarına daha fazla odaklanması sağlanmalıdır. Kolluk kuvvetlerinin temel tutum ve davranışlarını değiştirmek için yürütülen çalışmalara devam edilmelidir. Kadınlara yönelik şiddet vakaları için risk değerlendirmesi sistemi uygulamaya konulmalıdır.

(n) Tüm koruyucu ve önleyici tedbir kararı ihlallerini (UYAP çevrimiçi yargı veri sistemi aracılığıyla) kaydetmek için etkili bir sistem oluşturma çalışmaları, Adalet Bakanlığı tarafından koordine edilmelidir. Bu sistem, ihlal biçimini ve ihlale yapılan müdahaleyi kategorize ederek ihlallerle ilgili tüm verileri yayınlamalıdır.

(o) Kız çocuklarının ve kadınların güvenli kürtaj da dahil olmak üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi garanti altına alınmalıdır.

(p) Erken gebeliğin önlenmesi ve kürtaja erişim hakkında bilgiler de dahil olmak üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda yaşa uygun,

kapsamlı ve bilimsel olarak doğru eğitim, ergenlere yönelik zorunlu eğitim müfredatına dahil edilmeli ve uygulanması izlenmelidir.

(q) İş yerinde cinsel tacizin açıkça suç sayılmasını sağlamak için Türk İş Kanunu'nda ve Ceza Kanunu'nda değişiklikler yapılmalıdır. Bu değişiklikler kapsamında iş yerinde cinsel tacize maruz bırakılan kişilerin etkili, bağımsız ve gizli bir şikâyet prosedürüne erişimi garanti altına alınmalıdır. Tüm şikâyetlerin etkili bir şekilde soruşturulması, failerin kovuşturulması, yeterli ceza alması ve mağdurların misillemeden korunması sağlanmalıdır.

(r) Ceza kanununda çocuk yaşta evlilik açıkça yasaklanarak dinî nikâha fiili hoşgörü de dahil olmak üzere çocuk yaşta evliliği ortadan kaldırmak için daha etkili çalışmalar yürütülmelidir. Erken yaşta evliliklerin kız çocuklarının sağlığı ve gelişimi üzerindeki zararlı etkilerine ilişkin farkındalığı artırma çabaları güçlendirilmelidir. Bu konudaki farkındalık çalışmaları, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 31 Sayılı ve Çocuk Hakları Komitesi'nin zararlı uygulamalara ilişkin 18 Sayılı ortak genel tavsiyesi/genel yorumu doğrultusunda yürütülmelidir.

(s) Hükümet, kadınların medyada ayrımcı ve cinsiyetçi bir şekilde temsil edilmesine son vermeye yönelik tedbirler almalıdır. Kadın hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin faaliyetleri kısıtlanmamalı ve ifade özgürlüğü garanti altına alınmalıdır. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik yeni çevrimiçi şiddet biçimlerinin suç sayılması için mevzuat geliştirmelidir.

90. Engelli Kadınlar

(a) Engelli Hakları Komitesi tarafından yapılan tavsiyeler doğrultusunda, cinsel şiddet de dahil olmak üzere engelli kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddeti tespit etmek, önlemek ve bunlarla mücadele etmek için erişilebilir izleme ve raporlama mekanizmaları bulunması sağlanmalıdır.⁴⁵ Mevzuatla ilgili uygulamalar güçlendirilmelidir. Türk olmayan engelli kadınları ve kız çocuklarını desteklemeye yönelik hizmetler özellikle güçlendirilmelidir.

91. Kadınların insan hakları savunucuları

(a) Kadınların insan hakları savunucularının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin meşru faaliyetlerini özgürce yürütebilmeleri ve kadınların insan haklarını savunabilmeleri için uygun bir ortam yaratılmalıdır. Kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilenler suistimaller de dahil olmak üzere onlara yönelik tüm suistimaller soruşturulmalı, kovuşturulmalı ve cezalandırılmalıdır. Uluslararası hukuk temelinde ve Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunmasında Bireylerin, Grupların ve Toplumsal Kuruluşların Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge doğrultusunda her türlü sindirme, şiddet ve misillemeden korunmaları sağlanmalıdır. “Yasaya ve ahlaka aykırı davrandıkları” gerekçesiyle sivil toplum alanını ve sivil toplum kuruluşlarına fon sağlanmasını kısıtlayan hükümler değiştirilmelidir. Terörle Mücadele Kanunu'nun silahlı örgüt liderleri ve üyeleri ile ilgili 7. maddesi, insan hakları savunucularını mahkûm etmek ve onlara uzun hapis cezaları vermek için kullanılmamalıdır.

92. Kürt Kadınlar

(a) Türk güvenlik ve savunma güçleri ile diğer silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen, Kürt kadınlar ve kız çocukları da dahil olmak

⁴⁵ CRPD/C/TUR/CO/1, para. 34.

üzere tüm kadınlara yönelik cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemleri soruşturulmalı, kovuşturulmalı ve uygun şekilde cezalandırılmalıdır. Türk-Kürt bölgelerindeki çatışmanın durumu ve PKK ile ilgili tutumlarına bakılmaksızın Cenevre Sözleşmelerinin 3. maddesine saygı gösterilmesi sağlanmalıdır.

(b) Bu amaç doğrultusunda, uluslararası yardım alarak, bu tür ihlaller hakkında etkili, tarafsız ve şeffaf soruşturmalar yürütmek için bağımsız ve tarafsız bir soruşturma mekanizması kurulmalıdır.

93. **LBTI kadınlar**

(a) LBTI kadınlara yönelik damgalanma ve ayrımcılık ele alınarak LBTI kadınlara yönelik etkili koruma önlemleri bulunması sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra, sivil toplumla iş birliği içinde, kamuoyunun LBTI kadınların hakları konusunda farkındalığı artırılmalıdır.

94. **Göçmen ve mülteci kadınlar**

(a) Göçmen, sığınmacı ve mülteci kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılıkla mücadele çabaları güçlendirilmelidir. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin mülteci statüsü, sığınma, uyruk ve kadınlarının vatansızlığının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutları hakkında 32 (2014) sayılı genel tavsiyesi doğrultusunda, sığınma prosedürlerine ve/veya göç alternatiflerine tam ve eşit erişime sahip olmaları sağlanmalıdır.

(b) Polisin soruşturma kapasitesi güçlendirilmelidir. Böylece insan ticareti mağdurlarının uygun şekilde tespit edilmesi, korunması ve desteklenmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda özel sığınma evleri de kurularak uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilecek kişilerin iltica prosedürlerine erişimi kolaylaştırılmalıdır.

(c) Türkiye'de uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kadınlar ve kız çocukları, özellikle Türkiye - AB sınırında geri püskürtülmeye ve geri gönderilmeye karşı korunmalıdır.

95. **Gözetim altındaki kadınlar**

(a) Kadınlar ve çocuklar için hapisane koşulları iyileştirilmelidir. Obstetrik ve jinekolojik sağlık tesisleri de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinin bulunması sağlanmalıdır. Birleşmiş Milletler Kadın Mahkûmlara Yönelik Muameleye Dair Kurallar ve Kadın Suçlular için Hapis Dışı Tedbirler (Bangkok Kuralları) doğrultusunda kadınların ve kız çocuklarının hapsedilmesi bağlamında toplumsal cinsiyete dayalı bir yaklaşım benimsenmelidir.